ДВНЗ «УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ФІТОТЕРАПІЇ
КАФЕДРА ФАКУЛЬТЕТСЬКОЇ ТЕРАПІЇ

ЗАКАРПАТСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
ДЕПАРТАМЕНТ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я
ТА ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОДА

СЛОВАЦЬКИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ В НІТРІ
ІНСТИТУТ ЗБЕРЕЖЕННЯ БІОРІЗНОМАНІТТЯ В НІТРІ

УЖГОРОДСЬКИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ІНСТИТУТ КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

МІЖНАРОДНИЙ ІНСТИТУТ ЛЮДИНИ І ГЛОБАЛІСТИКИ «НООСФЕРА»

САНАТОРІЙ «КВІТКА ПОЛОНИНИ»

Сучасні аспекти збереження здоров'я людини

ЗБІРНИК ПРАЦЬ
XII МІЖНАРОДНОЇ МІЖДИСЦИПЛІНАРНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

(12-13 квітня 2019 року)

УЖГОРОД
2019

УДК 618.2 (075.8)

Рекомендовано до друку
Вченою радою ДВНЗ "Ужгородський національний університет"
(протокол №4 від 21 березня 2019 р.)

За редакцією проф. **Ганича Т.М.**

Голови редколегії:
О.М. Ганич – заслужений діяч науки і техніки України, доктор медичних наук, професор, директор НДІ фітотерапії ДВНЗ "УжНУ"

Т.М. Ганич – доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри факультетської терапії медичного факультету ДВНЗ "УжНУ"

Члени редколегії:
проф. Гаврилко П.П.
доц. Бриндза Я.
проф. Ганич М.М.
доц. Лукша О.В.
засл. лікар України Ганинець П.П.
н.с. Скаканді С.І.

Автори опублікованих робіт несуть повну відповідальність за зміст і ілюстративний матеріал.

Сучасні аспекти збереження здоров'я людини: збірник праць XII Міжнародної міждисциплінарної наук.-практ. конф. / За ред. проф. Т.М. Ганича. – Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2019. – 429 с.

Збірник праць конференції охоплює новітні науково-пратичні матеріали про підтримання здоров'я людини в сучасних умовах, а саме - оздоровлення населення природними засобами, зокрема, лікувальними травами, забезпечення адекватного харчування, якісної питної та мінеральної води, подолання йододефіциту, використання сучасних агротехнологій для збереження і збагачення біорізноманіття природи, актуальні питання лікування поєднаної патології.

На всі роботи одержано фахові рецензії.

ISBN 978-617-7333-78-3

© ДВНЗ «УжНУ», 2019
© УТЕІ КНТЕУ, 2019

ЧОРНИЦЯ ЗВИЧАЙНА (VACCINIUM MYRTILLUS L.) ЯК ЦІННА РОСЛИННА СИРОВИНА

Данило С.І., Павліш Л.О., Тороній Л.О., Булеца Н.В.
Ужгородський торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету, Ужгород;
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Ужгород, Україна

Дикорослі плоди широко використовувалися у харчуванні населенням закарпатського регіону здавен як в свіжому, так і в переробленому вигляді. Однією з найбільш популярних ягід Закарпаття є чорниця, збирання якої може стати і частиною туристичного арсеналу регіону.

Метою роботи є вивчення властивостей **чорниці звичайної** (Vaccinium myrtillus L.) **як цінної рослинної сировини з оздоровчими властивостями.**

Чорниця звичайна — Vaccinium myrtillus L. (лат. baccinium — ягідний кущ, myrtus — мирт, миртовий кущ, за схожістю листків) — з родини вересових (Ericaceae); рос. назва: черника обыкновенная; народні назви: чорниця, яфіра, яфина, боровиця.

Широко розповсюджена в Євразії та Північній Америці у лісовій і тундровій зонах, а також на високогір'ї, утворює особливі типи лісу — чорничники. Напівчагарник заввишки 15–40 см, рідше — 60 см, з повзучим кореневищем. Утворює зарості, іноді з брусницею [1]. В Карпатах росте у хвойних та змішаних, рідше листяних лісах, а також на полонинах. Запаси ягід значні, проте чорниця потребує дбайливого використання і охорони.

Стебла у чорниці циліндрові, прямостоячі. Листя сидяче, еліптичне або ж яйцевидно-еліптичне, по краю пильчато-зубчате, із загостреною верхівкою. Квітне рослина в травні — червні невеликими одиночними зеленувато-рожевими квітами на коротких квітконіжках. Після цвітіння чагарник утворює плід: сизо-чорну ягоду, яка дозріває в липні-серпні, залежно від природно-кліматичних умов [5]. Плід — соковита куляста ягода близько 10 мм у діаметрі, чорного кольору, з сизуватим нальотом, з плескатою верхівкою та невеликою кільцевою

облямівкою залишка чашечки, у центрі із залишком стовпчика або невеликим заглибленням після його відпадання. [1]

Лікувальні та споживні властивості рослини залежать від хімічного складу. У плодах є флавоноїди (рутин, кверцетин, гесперидин), дубильні речовини пірокатехінової групи (до 12 %), антоціановий глікозид міртилін (до 1%), який розкладається на міртилідин і вуглевод, сахароза (0,6 %), фруктоза (до 3,9%), глюкоза (до 2,7%), органічні кислоти (лимонна, яблучна, бурштинова, молочна, щавлева) (до 7 %), пектини (0,6 %); вітаміни: С (6 мг%), В (0,02 мг%), В2 (0,02 мг%), РР (0,3 мг%), Р (320-540 мг%), каротин (до 1,6 мг%), інозит, а також антоціани, антрацени, глікозид вакциніїн, глюкозиди і галактозиди дельфінідин хлориду, монометиловий ефір хлориду дельфінідину і мальвідину, сполуки кальцію (16 мг%), фосфору (13 мг%), заліза (0,8 мг%), алюмінію, хрому, міді, срібла, барію, свинцю. У листі містяться дубильні речовини пірокатехінової та пірогалової групи (6-11 %), миртилін, арбутин (0,4-1,1 %), флавоноїди (кверцитин, кверцетин-3-глюкозид, кверцетин-3-рамнозид, кверцетин-3-глюкозил-глюкозид, кверцетрин, ізокверцитрин), сапоніни, ефірні олії, смолисті речовини [2].

В оздоровчому харчуванні використовується плоди, пагони та листя рослини.

Ягоди з лікувально-профілактичною метою використовують як в свіжому, так і переробленому вигляді (сушені, в цукрі). При при проблемах з шлунково-кишковим трактом. Свіжі ягоди частіше вживають при катарі шлунка, а сушені у відварі або сильному запарюванні при катарі кишок, розладах кишківника [3].

Свіжий сік листя застосовують при цинзі, лишаях, кропивниці, виразках, наривах, струпах, себореї, скрофульозі, прищах, а змішаний з водою – для полоскання рота й горла при запаленнях, роблять спринцювання при білях [2].

Пагони мають гіпоглікемічні властивості й використовуються при легких формах цукрового діабету. У народній медицині використовують відвар пагонів та відвар плодів при пієлітах, циститах, уретритах, а також при атонії сечового міхура, сечокам'яній і жовчнокам'яній хворобах, кишкових коліках та геморої, які мають в'яжучу, сечогінну, уросептичну дію. [1]

Листя заготовлюють під час цвітіння. Гілочки рослини з листям зв'язують в пучки і розвішують в добре провітрюваному приміщенні, яке захищено від сонячних променів. Після сушки стебла відокремлюють від листя і викидають. Листя чорниці багате на дубильні речовини, в них містяться флавоноїди, органічні кислоти, вітамін С, каротіноїди, антоціанові пігменти, алкалоїди. [5]

У Болгарії сухі плоди використовують не тільки при захворюваннях шлунково-кишкового тракту, а й при циститах, хоча, з огляду на зміст арбутина саме в листі, вони в цьому випадку будуть більш ефективні. При гастриті і коліті болгарські лікарі рекомендують від 50-100 г свіжих плодів день.

У Франції плоди чорниці вважали протягом століть хорошим кровоспинну засобом, і сучасні дослідження підтвердили цю властивість.

В останні роки активно експлуатується всіма фармацевтичними компаніями здатність чорниці покращувати зір. Існують відомості, що використання чорниці та препаратів на її основі підвищує гостроту зору, знімає втому від роботи при штучному освітленні. Одне з сучасних показань до застосування препаратів чорниці - відшарування сітківки ока, що використовується для запобігання розвитку катаракти.

Слід зауважити, що наукові дослідження не дають однозначно ствердживальної відповіді щодо високої ефективності таких препаратів, проте більшість вказує на таку її дію як поліпшення кровообігу в тканинах ока, що уповільнює дегенеративні зміни.

Плоди чорниці з давніх часів використовували як харчовий і текстильний барвник. Як текстильний барвник він є нестійким до світла та прання, але як харчовий барвник для напоїв і страв сік чорниці незамінний. З плодів можна готувати чудові напої: сиропи, наливки, настоянки джеми, начинки, компоти, морси, киселі [4], вона використовуються як смакова добавка до йогуртів, безалкогольних напоїв, входить до складу кондитерських виробів.

На сьогоднішній день ні в Україні, ні за кордоном дикоростуча чорниця в культуру не введена, тому селекційні програми декількох країн ведуть роботу над відбором комерційно привабливих форм цієї рослини.

Отже, виключні лікувальні, органолептичні (адже ягоди є просто смачними) та оздоровчі властивості роблять чорницю цікавим продуктом для подальших досліджень щодо її лікувальної дії та показань до застосування, а також розроблення продуктів з використанням всіх частин цієї рослини. Крім того можуть стати частиною туристичної привабливості Закарпаття.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Фармацевтична енциклопедія. [Електронний ресурс] Режим доступу: https://www.pharmencyclopedia.com.ua/article/89/chornicya-zvichajna
2. Основи фармакогнозії і фітотерапії: навч. посіб. / [Т.П. Гарник, В.М. Князевич, В.А. Туманов, Л.В. Андріюк. та ін.].–Житомир: Рута, 2015. – 432 с.
3. Носаль М. А., Лікарські рослини і способи їх застосування в народі. / М. А. Носаль, І.М. Носаль. - Київ, 2013. - 324с.

4. Полезные свойства черники. [Електронний ресурс] Режим доступу:https://www.greeninfo.ru/wild_growing/vaccinium myrtillus.html /Article/_/aID/562
5. Чорниця звичайна (Vaccinium myrtillus L.) [Електронний ресурс] Режим доступу: http://old.geology.lnu. edu.ua/phis_geo/fourman/Cadok/Chornytsa.htm

SUMMARY

BILBERRY (VACCINIUM MYRTILLUS L.) AS VALUE VEGETABLE RAW MATERIALS/

Danylo SI., Pavlish LO., Toronii LI , Buletsa NV.

The article shows the expediency of Bilberry (Vaccinium Myrtillus l.) use in the diet, including prophylaxis and treatment purposes, as well as the expansion of its use in the manufacture of food.